

Još od dolaska islama na ove prostore, muslimani Bošnjaci su po pitanju vjerovanja pripadnici glavnog toka islama (ar. ehlu-s-sunne ve-l-džemā'a, bos. ehli-sunnet), a u parcijalnim fikhskim (obredoslovnim) pitanjima oni slijede jedan od najstarijih mezheba (pravničkih škola) koji su nastali u islamu, a to je hanefijski mezheb. Dakle, već gotovo punih šest stoljeća Bošnjaci, kao autohtoni evropski muslimani, imaju svoju vjersku tradiciju koja je, i pored toga što je prolazila kroz različite, često veoma teške etape (ratovi, progonstva, okupacije, diktatorski režimi, izolacija od muslimanskog svijeta itd.), ipak uspjela sačuvati visok stepen originalnosti i utemeljenosti u primarnim izvorima islama, Kur'anu i sunnetu (praksi) vjerovjesnika Muhammeda, a.s.

Islamska tradicija Bošnjaka je, zapravo, jedno ogromno iskustvo koje se akumulira dug vremenski period i koje muslimanima ovog podneblja pomaže da, i pored surovosti okruženja i svakojakih teškoća kojima su izloženi, prežive i sačuvaju svoj vjerski identitet. Bošnjaci, kao autohtoni evropski muslimani, imaju jednu prednost u odnosu na druge muslimanske narode: oni na savremenu civilizaciju ne gledaju sa strane, ili izdaleka, već žive u samom njenom središtu i u potpunosti osjećaju njene impulse i njenu narav. To znači da bolje od drugih osjećaju i njene prednosti i njene nedostatke, ali i potrebe. Istovremeno, baštine islam, čuvaju ga i njeguju kao dragocjenost i proučavaju ga s ljubavlju i odanošću u srcu. Nikada nisu odstupili od njegovog općeg toka i skliznuli u sektu, ili ga ideologizirali. Također, nikada nisu podlegli izazovu ekstremizma, radikalizacije i netolerantnosti spram drugog i drugačijeg. Stoga njihovo razumijevanje islama ne samo da ima svoj legitimitet, već je i svojevrsni muslimanski odgovor na izazove ovoga vremena; odgovor muslimana iz "epicentra" suvremene civilizacije; vjerodostojan odgovor, potreban i Istoku i Zapadu, i muslimanima i nemuslimanima. U ovom radu se govori o islamskoj tradiciji Bošnjaka kao svojevrsnom štitu od ekstremnih sektaško-političkih tumačenja islama.

Ključne riječi: *sekte - politika - islamska tradicija Bošnjaka - središnjost - umjerenost*

* * * * *

RELIGIJSKE ZAJEDNICE PRED IZAZOVIMA SADAŠNJICE

Aziz Hasanović

Mešihat Islamske zajednice u Hrvatskoj, Zagreb, Hrvatska

Dugogodišnji rad na vjerskim poslovima u Islamskoj zajednici i nastojanje da se ide ukorak s vremenom navodi me da uvijek iznova preispitujem organizacijski oblik religijske zajednice. Ako polazimo od pojma religija koja pretpostavlja sustav vjerovanja i bogoslužja gdje je Bog u središtu pozornosti time i religijska zajednica mora voditi računa o temeljnim Božjim načelima kojima se rukovodi u svom radu. Da li je to uvijek moguće? Koji su izazovi s kojima se susreću religijske ili vjerske zajednice danas? Kako one gledaju na sekularno društvo i kako sekularno društvo gleda na njih? Koje su dodirne točke religijskih zajednica i sekularnog društva? Da li su one rivali ili partneri? Kako je moguće uspostaviti sinergiju djelovanja? Koliko političko-pravni okviri doprinose radu vjerskih zajednica? Ovo su samo neka od pitanja koja zaslužuju odgovor kroz ovaj rad.

Ključne riječi: *religija - religijske zajednice - sekularizam - sekularno društvo - sinergija - integracija - partnerstvo - izazovi*

* * * * *

PSIHOKULTURA, RELIGIJA I POLITIKA IZ PERSPEKTIVE EMPATIJSKE CIVILIZACIJE I GLOBALNOG MENTLANOG ZDRAVLJA

Miro Jakovljević & Zoran Tomić

*Klinički bolnički centar Zagreb, Klinika za psihijatriju, Zagreb, Hrvatska
Sveučilište u Mostaru, Mostar, B&H*

Religija, politika i znanost predstavljaju fundamentalne izvore vjerovanja, utjecaja i moći. Odnosi između religije, politike i psihijatrije oduvijek su bili pod utjecajem kompleksnih, različitih i vrlo promjenjivih sustava vjerovanja i raspodjele moći. I psihijatrija i religija su povremeno bile u službi politike, ali i njene žrtve. Početak dvadeset-prvog stoljeća odlikuje se revivalom religije i religioznih

politika uslijed gubitka vjere u sekularni nacionalizam u svijetu koji se sve više globalizira. Oblikovanje koncepta javne i globalne sfere, univerzalnih ljudskih prava, procesa globalizacije i globalne etike, javnog i globalnog (mentalnog) zdravlja su područja gdje religija, politika i psihijatrija mogu razvijati svoje, istina različite, ali i povezane utjecaje u oblikovanju boljeg svijeta i ljepše budućnosti. Prema deklaraciji o globalnoj etici Parlamenta Svjetskih Religija četiri su temeljna vodiča za humanu koegzistenciju: 1. opredijeljenost za kulturu nenasilja i poštivanja života, 2. opredijeljenost za kulturu solidarnosti i pravednog ekonomskog poretka, 3. opredijeljenost za kulturu tolerancije i života u istini, 4. opredijeljenost za kulturu jednakih prava i partnerstva između muškaraca i žena. Odnos između moći, zakona, moralnosti i mentalnog blagostanja koji se reflektira u različitim političkim i religijskim psiho-kulturama značajno utječe na odnose između religija i politike, ali ih i odražava. Premda iz različitih perspektiva i pozicija moći i religija i politika uključene su u kontrolu integriteta ljudske koegzistencije u zajednici, cjelovitosti života u društvu i načina na koji je organiziran. Unatoč još uvijek raširenom sekularnom političkom mišljenju da je religija izvor diskriminacije, neslaganja i razjedinjavanja, činjenica je da je ona uz novac i imperije treći najveći ujedinitelj čovječanstva.

Politika i religija, te s njima povezane psiho-kulture koje usmjeravaju i modeliraju identitet, socijalno ponašanje, eksplanatorne stilove i poglede na svijet, mogu značajno utjecati na odrednice javnog i globalnog duševnog zdravlja uključujući promociju mentalnog zdravlja kao i prevenciju i uspješno liječenje duševnih poremećaja. Psihokultura, odnosno kultivacija duše i uma predstavlja kolektivno programiranje mozga i uma, te neuralni prijenos vjerovanja, vrijednosti, običaja i zakona unutar religijskih i političkih zajednica po čitavom svijetu. Religijske i političke psihokulture definiraju standarde religijskog i političkog ponašanja i određuju ne samo našu kogniciju, emocije i ponašanje već i naš individualni, grupni, nacionalni i civilizacijski identitet. Psihokulture ili kulture kolektivnog uma primarno postoje kako bi ljudi mogli postići ono što ne bi mogli sami, a imaju 4 temeljne sastavnice: 1. sustav vjerovanja koji usmjerava ideje o sebi i drugome, nama i njima, ideje o ljudskom identitetu i životu, ljudskim pravima i ljudskim slabostima; 2. sustav stavova prema moći, smislu, istini, pravdi, ljubavi, slobodi i sreći; 3. zastupanje specifične ideologije i stavova prema drugim ideologijama, i 4. stupanj empatije, suosjećanja, altruizma, demokracije i humanizma. Mi živimo u pax atomica (atomskom miru) liberalnog, socijalnog i evolucionog humanizma s dominantnom narcistično-maničnom psihokulturom spektakla, hedonizma, marketizma, konzumerizma i praznog selfa, a koja je prožeta paranoidnom i nihilističkom kulturom nasilja, rata i terorizma. Novi projekti Homo Deusa dvadeset-prvog stoljeća, kao što su zadobivanje vječnosti, blaženstva i božanstvenosti predstavljaju velik izazov i za politiku i za religiju, ali i za psihijatriju.

Cilj ove prezentacije je da ukaže na moguću kulturu i politiku dijaloga i mira i promovira je u oblikovanju čovjekoljubnog globalnog društva i empatijske civilizacije te da potiče suradnju između religije, politike i psihijatrije u promociji javnog i globalnog mentalnog zdravlja.

* * * * *

KOZMOPOLITIZAM KAO PARADIGMA ZA NOVU SVJETOVNU I DUHOVNU VLAST

Ana Jerković

Sveučilište u Splitu, Filozofski fakultet, Split, Hrvatska

Globalno doba u koje smo već duboko zašli sa sobom donosi prilike i izazove za sve oblike svjetovne i duhovne vlasti. Kozmopolitizam kao paradigma svijesti i svojevrsni civilizacijski doseg otvara niz pitanja vezanih uz pravedno upravljanje i održivo gospodarenje svjetskim resursima, multinacionalne kompanije tretiraju svijet kao jedno tržište, javljaju se novi pokreti jedinstvene svjetske religije, međunarodne organizacije već djeluju kao vrsta nadnacionalne 'svjetske vlade'. Jasno je da globalna kozmopolitska svijest uvelike utječe na poimanja duhovnog i društvenog u modernom vremenu te prisiljava suvremenog čovjeka na aktivno promišljanje novih oblika društvenih i duhovnih struktura. Koliko se u navedeno uklapaju poznati ekumenski pokreti, koja povijesna društva nalaze plodno tlo u ovom slobodnom i propulzivnom dobu, te kako se međunarodne organizacije i moguće nove unije umrežavaju u globalnom smislu, razmotrit će se kroz ovaj sažeti prikaz budućnosne slike svijeta.